

Platon'un Symposium'unda Eros Ya da Sokrates'in Bildiği Tek Şey Olan Aşk Üzerine

On Eros or Love, The Only Thing Socrates Knows in Plato's Symposium

Metin BAL

Dokuz Eylül Üniversitesi
Felsefe Bölümü,
balmetin@gmail.com

Öz

Bu makale iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Platon'un Symposium diyalogunda Eros ya da aşkın anlamı ortaya konulur. Aşkın ne olduğu hakkında konuşan yedi konuşmacının görüşleri sırayla yorumlanır. Makalenin ikinci bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, Symposium'da kurulan aşk ve felsefe arasındaki ilişkiden çıkarılan felsefenin farklı tanımları gösterilmeye çalışılır. Aşk konusunu Platon'un Symposium'da yaptığı gibi tartışan günümüzün yaşayan filozofu Alain Badiou'dur. İkinci kısımda, Badiou'nun Aşka Övgü kitabından hareketle günümüz insanının aşk hakkındaki yaygın tutumu saptanır ve aşk modasına karşı alternatifler üzerinde düşünülür.

Anahtar Kelimeler: Eros, Symposium, felsefe, aşk, aşık, sevgili.

Abstract

This article is consists of two parts. In the first part, the meaning of Eros or love in Plato's Symposium is revealed. The views of seven speakers talking in the book about love are interpreted one by one. The second part is composed of two sections. In the first section, different definitions of philosophy eventuated from the relation between love and philosophy established in the Symposium are tried to be shown. The living philosopher in our time who discusses the subject of love like Plato did in the Symposium is Alain Badiou. In the second section, common attitude of love of today's people is detected on the basis of Badiou's book In Praise of Love and alternatives to the love fashion are tried to be developed.

Keywords: Eros, Symposium, philosophy, love, lover, beloved.

Sokrates: "Hakkında bir şey bildiğimi her zaman söylediğim tek şey aşktır."
(Plato, 1997: 8, 177e)

Giriş

Grek tragedya yazarları gibi yapalım, incelememizin ilk bölümünde önce Platon'un *Symposium*'unda aşk ile ilgili olarak önerilen hakikatleri sıralayıp sonra ikinci bölümde bunların nasıl olupta gerçek yaşamımızla ilişkili olduğunu eğlenerek izleyelim. Aşkı şu anın diğer hiçbir zamanla karşılaştırılmaz üstünlüğünden hareketle düşünmeye başlayalım. Hayatımıza bir bakacak olursak seve seve buraya kadar gelmiş olduğumuzu göreceğiz. Aşk söz konusu olduğunda ya susup otururuz ya da ağızımıza geleni söyleriz. İnsanlık hafızasının, edebiyat ve sanatın diğer alanlarında bugüne kadar konuyla ilgili aktarılagelmiş ve gerçekten yaşanmış olaylara dönüp baktığımızda her şeyin yolunda gitmiş olduğunu söyleyebiliriz. Aşk bakımından bir kimsenin durumu ne olursa olsun, yazıya döküldüğünde, bu hafızaya kesinlikle önemli bir katkı olacaktır. Buna rağmen önceki aşkların sonraki aşklara faydalı olabilecek bir şey öğretmiş olduğunu söylemek çok zor. Bu yazının amacı, aşkı anlatmak için okuyucuyu aşık çiftlerin buluşturulduğu ancak gezegenimizde örneği olmayan o çiçek bahçeleri, şelaleler ve perilerle dolu disneylandvari bir yere götürmek değil. Konuyla ilgili olarak onu avutmak da değil. Amaç, Eros'u övmek, bunun karşısındaki şeyleri yermek, aşıkları haklı çıkarmak, aldatılan sevgilileri teselli etmek

değil. Kapitalizmin en irrasyonel metası olarak pazarda yerini almış "eski sevgili nasıl geri kazanılır?" paketi reklamı yapmak ya da "ben yalnızım, ne olacak benim halim!" diye bas bas bağırp, dağ taş dolaşarak uzun metraj karamsarlık maratonu yapanlar için çeşitli taktikler vermek de değil. Bu yazıda, konuyla ilgili olarak Platon'un düşüncelerini olgunluğa kavuşturduğu bir dönemde yazdığı *Symposion* adlı küçük kitabın sınırları içinde kalınacak, ancak sonuç bölümünde Alain Badiou'nun *Aşka Övgü* adlı kitabından hareketle yazar kendi düşüncelerini açıklamaya çalışacaktır.

Yazar aşkla ilgili olarak sadece bizi mutlu edecek şeyleri mi söylemeli? Böyle olsun istersek, bizi mutsuz edecek şeyleri söylememekle daha iyi mi hissedeceğiz? Bir sevgili hayatımıza girince her şey temelden değişiyor, ancak bir sevgili hayatımızdan çıktı diye aşk bitmiyor, değil mi? Aşk hakkında yazılan en dokunaklı sözlerin ayrılık ve terk sonrası yazılmış şeyler olduklarına bakınca bunu anlayabiliriz. 'Aşk' olarak tanınan sayısız olay yaşanmış olmasına rağmen sonunda tekrar dönüp soruyoruz: Peki 'aşk' neydi? Buna rağmen, örneğin Paris ve Helen arasındaki şeye, Akhilleus ve Patroklos, Thisbe ve Pyramus, Alkestis ve Admetos, Orpheus ve Eurydike, Antigone ve Haimon, Dante ve Beatrice, Don Quixot ve Dulcinea, Romeo ve Juliet, Genç Werther ve Lotte, Faust ve Gretchen arasındaki şeye, hepsine birden 'aşk' denmiş. Bu kimselerin bir kısmının arasında olana zaman zaman 'aşk' demekle tereddüt edilebilir. Gerçekten, Eros'un doğasına baktığımız zaman durumun böyle olduğu görülür. Birazdan Diotima'nın da anlatacağı gibi, Eros her zaman iyi, güzel, doğru, mutlu, sağlıklı, varlıklı değildir, böyle olmak zorunda da değildir. Dikkat edilirse, bunların tam tersi durumda olduğunda aşk daha az mı var olmuş oluyor ya da daha az mı ilgi çekici oluyor? André Gide'in şu ünlü sözü haklı görünüyor: "Güzel duygularla kötü edebiyat yapılır"¹.

Bizler genelde bir şeyden uzun uzun söz ettikten sonra, söyleyebileceğimiz her şeyi düşünüp söyledikten sonra o konuda okumaya başlıyoruz. Tuhaf bir durum bu. 'Aşk' konusunda da böyle yapıyoruz. Neyse ki 'aşk'ın ne olup olmadığı hakkında ne okuyabiliriz diye bir araştırmaya başladığımızda bu konuda yazılmış ilk felsefi yapıt olan Platon'un 'içkili ziyafet' anlamına gelen *Symposion* kitabıyla karşılaşırız. *Symposion* gecenin derinliklerine doğru devam ederken uykuya dalmadan önce Aristodemos'un hatırladığı kadarıyla aşk hakkındaki konuşmayı Phaidros başlatır, sonra Pausanias, sonra ne tür konuşmalarla insanların avunabileceğini önermek isteyen hekim Eryksimakhos, sonra sırayla Aristophanes, Agathon, Sokrates ve en son Alkibiades konuşur. *Symposion*'da hangi konuda konuşulacağını Eryksimakhos belirler. Ancak onun önerdiği konunun fikir babası Phaidros'tur. Phaidros'un Eryksimakhos'a dediğine göre, sofradaki bildiğiniz tuz hakkında bile kitap yazılmış ancak bugüne kadar hiç kimse Eros için kitap şöyle dursun, tek bir şiir bile yazmamış. (177b, c) *Symposion* diyalogunun etrafında döndüğü olay böylece Eros için "güzel bir övgü konuşması" yapmaktır. (Platon, 2007: 41, 177d) Eryksimakhos'un konuyu Eros ya da aşk olarak belirlemesini Sokrates büyük bir memnuniyetle karşılayarak, bunun nedenini şöyle açıklar: "Hakkında bir şey bildiğimi her zaman söylediğim tek şey aşktır." (Plato, 1997: 8, 177e)

1.Bölüm: Platon'un *Symposion* Diyalogunda Eros ya da Aşkın Anlamı

1.1. Phaidros'un Konuşması

Eros ya da aşkla ilgili konuşmayı Phaidros başlatır. Phaidros'un konuşmasında dikkat edilmesi gereken düşünce onun 'aşk'ı kozmolojik bakımdan, başka bir deyişle, varolanların bütünü göz önünde tutan bir evren açıklaması içerecek şekilde değerlendirmesidir. Ona göre pek çok şair ve düşünür Eros'u oluşun düzenleyici ilkesi olarak kabul eder. (178b) Bu bakımdan Grek mitolojisinin kozmolojik açıklamasında Eros'un öncelikli bir yeri vardır. İnsana ait bir duygu olarak görünen 'sevgi' Grek mitolojisinde bir tanrıdır. 'Sevgi'ye 'tanrı' demek tuhaf geliyor kulağa. "İnsanın her duygusuna karşılık bir tanrı yaratılmış olsaydı sayısız tanrı olacaktı" diye düşünülebilir, ancak tanrıların bu şekilde yaratılmadığını kim söyleyebilir? Ancak Phaidros'a göre Eros sıradan bir tanrı değildir çünkü şairler ve

¹ André Gide'in *Dostoyevski* adlı kitabından aktaran Heidegger. Bkz. Heidegger, 1990: 8.

düşünürler Eros'un en eski Tanrı olduğunu söylerler. Eros bir tanrı olmasının yanında seven birini tanrısal kılan dönüştürücü bir güçtür.

Phaidros için Eros "güzelce yaşamak" için yol gösterici bir ilkedir. (178c) Eros bir kimseyi sevdiği kimse önünde çirkin şeyler yapmaktan utanarak alıkoyar. Grek mitolojisinin figürleri insan soyunun varolmasının sürekliliği ve mutlu yaşayabilmesi için çaba gösterirler. Örneğin, bu 'utanma' duygusu ve 'adalet'² bilincinin, Zeus tarafından, insan soyuna, onun kendi toplumsal yaşamını mümkün kılabilmek için verildiğine inanılır. Seven bir kimse sevgili önünde utanmaktansa "ölmüş olmayı yeğleyecektir". (Platon, 2007: 45, 179a) Üstelik, kendi yaşamında Eros'u kılavuz alan kimsenin ruhuna Hades'ten yukarı gönderilme ayrıcalığı tanınır, çünkü seven bir kimsenin içinde bir tanrı vardır. Sevginin bir kimseye sağladığı şey "çirkin şeylerden utanma, güzel şeylere düşkünlük"tür. (Platon, 2007: 45, 178d) Phaidros "yalnızca aşıklar ister birisi uğruna ölmeyi" diyor. (Platon, 2007: 47, 179b) Böylece Eros aynı zamanda bir kimseye cesaret erdemi veren şeydir. Aşık Alkestis'in sevgilisi Admetos'a duyduğu sevgisinden kaynaklanan cesur eylemine tanık olan tanrılar onu Hades'ten yukarı, canlılar dünyasına geri göndererek ödüllendirdiler. Dostu Patroklos uğruna bilerek ve isteyerek yaşamından vazgeçen Akhilleus'u ise Kutlular Adası'na gönderdiler. Ancak tanrılar Orpheus'u Hades'ten elibos gönderdiler. Bunun nedeni Orpheus'un sevgilisi Eurydike "uğruna ölmeyi göze alamayıp da yaşarken Hades'ten içeri girmenin bir yolunu bulduğunu" sanmasıdır. (Platon, 2007: 47, 179d)

Phaidros'a göre "iyi bir aşıktan ve bir aşık için de iyi bir sevgiliden daha iyi bir şey" yoktur ve bu ilke "güzelce yaşamak isteyen insanlara yaşam boyu yol göstermeli"dir. (Platon, 2007: 43, 178c) Phaidros: Tanrılar "bir aşık sevgilisini sevdiğinde değil, aşık olunan bir adam aşığını sevdiğinde daha çok hayran kalır, daha çok beğenir ve daha çok bağışta bulunurlar. Çünkü bir aşık daha tanrısaldir sevgiliden; içinde tanrılık vardır da ondan." (Platon, 2007: 49, 180b) Böylece, Phaidros'un konuşmasının sonucuna göre, Eros insanların "erdemini ve mutluluğu elde etmelerinde en etkili" tanrıdır. (Platon, 2007: 47, 179b)

1.2. Pausanias'ın Konuşması:

Phaidros'tan sonra Pausanias konuşur. Pausanias'ın konuşmasına dikkatle bakıldığında, onu düşündürdiren soru şudur: Bir sevgilinin aşığını memnun etmesi hangi durumda güzel olur? Pausanias bir varolan olarak Eros ile neyi anlatmak istediğimizi 'Eros' ya da 'aşk' denilen şeyin ne olduğunu belirlemeye çalışarak konuşmasına başlar. Daha sonra, Sokrates'in daha ayrıntılı olarak yapacağı gibi 'aşk' anlayışının deneyimle ilişkisini kurar. Bu amaçla Pausanias Platon'un hemen hemen tüm yazılarında bulabileceğimiz bir düşünceden yola çıkıyor. Bu düşünceye göre bir şey deneyimden bağımsız olarak kendiliğinden iyi ya da kötü, güzel ya da çirkin olamaz. Eylemleri güzel ve övülmeye değer kılan şey onların "nasıl yapılıyor" olduklarıdır. (181a) Aşk'ın ne olduğu onun nasıl yapılıyor olduğuyula değerlendirildiğinde ona moral bir değer atfediliyor. Ontoloji, etik hatta estetik arasındaki ilişki ele alınan konunun ilgili olduğu deneyim içinde kuruluyor. Böylece örneğin "dürüstçe yapılan şey güzel dürüstçe yapılmayan şeyse çirkin oluyor." (Platon, 2007: 51, 181a)

Pausanias'a göre Eros'u övmek boş bir iştir, çünkü Eros tek "bir tane değil"dir. (180c) Eros'un çeşitliliğinin nedeni Pausanias'a göre 'zaman'dır. (Platon, 2007: 61, 184a) Pausanias aşk türlerini kalıcılık ve geçicilik, ölümsüzlük ve ölümlülük bakımından ayırır. Böylece herkesin bildiği bir şeyi hatırlatır: Aphrodite'nin varlığı Eros'un var olmasına bağlıdır. "Eros olmadan Aphrodite olmaz." (180d) İki ayrı Aphrodite vardır, buna göre onlara karşılık gelen iki tür Eros var olmalıdır. Biri Aphrodite Ourania, diğeri ise Aphrodite Pandemos. Bu iki Aphrodite'ye karşılık gelen Eros'lar ise Eros Pandemos ve Eros Ouranios'tur. Aphrodite Pandemos'u ve ona karşılık gelen Eros Pandemos'u izleyenler sevdiklerinin ruhlarından çok bedenlerine tutulurlar. Böyle bir kimsenin "tüm ilgilendiği şey cinsel ilişki olduğu için" o "en akılsız kimseler"le birlikte olabilir. (Plato, 1997: 12, 181b) Ruhtan çok bedene

² s. 15, 322b, c. *Protagoras* diyalogu. İçinde: Plato (2011) *Three Dialogues: Protagoras, Philebus, and Gorgias*. Tr. by Benjamin Jowett. New York: Cosimo.

tutulan bir kimse Pausanias'a göre 'adi' ya da 'bayağı'dır, ona "bayağı aşık" (183d) denir. Bayağı aşık bedene ya da "kalıcı olmayan bir şeye aşık olduğu için o da kalıcı olmaz." İçinde Eros Pandemos'un etkin olduğu kimse, sevgilisinin "beden çiçeği sararıp solduğunda, o da bütün söz ve vaatlerinden utanarak kanatlanıp gider." (Platon, 2007: 61, 183e) Bu nedenle bayağı birini "adi bir şekilde memnun etmek çirkindir, soylu birini soylu bir şekilde memnun etmekse güzel."(183d) Pausanias'a göre insanların "düşüncesizliğinden faydalanıp onu aldatmaya, onunla alay etmeye sonra da terk edip başka bir" sevgiliye gitmek ve sonuçta "aşıkları memnun etmenin çirkin bir şey olduğunu söylemek" kötü bir davranıştır. (Platon, 2007: 55, 182a) Doğru görünen Eros Ouranios'un peşinden gitmek gerektiği yasasını iyi kimseler kendilerine gönüllü olarak uygularlar, ancak bayağı aşıkları böyle bir şeye "zorlamalıyız". (181e) "İyi huylu" birine aşık olan bir kimse "kalıcı olanla kaynaştırıldığı için ömrü boyunca böyle kalır." (Platon, 2007: 61, 184a) İşte övülmesi gereken Eros budur: Eros Ouranios.

Pausanias aşk konusunda sorumlu ve cesur bireylerden oluşan ve bu bireyleri aşk uğruna cesaretlendiren yasalarla koruyan bir toplumu takdir ediyor. "Bir aşğın herkesçe yüreklendirilmesi harika bir şeydir deniyor. Nitekim çirkin bir şey yapınca değil, sevgilisini elde edince güzel, elde edemeyince çirkin sayılıyor." Sevdiğini "elde etmeye çalışırken olağanüstü işlere kalkışan bir aşğın övülmesine izin" verilir. (Platon, 2007: 57, 182e) Aşk hakkındaki "en tuhaf" şey hem tanrıların hem insanların "bir aşğa her türlü serbestliği tanımış" olmalarıdır. (183c) Aşk bir kimseyi bu konuda bir mücadeleye davet ediyor. Pausanias buna "aşk oyunu" diyor. Bu oyunda, ilk başta kim aşık kim sevgili belli değildir. Bunlar yer değiştirebilir. Aşk oyunu "kimilerine kovalamayı kimilerine de kaçmayı emrediyor." Bunun amacı "kimlerin memnun edildiğini ve kimlerden sakınıldığını" ortaya çıkarmaktır. Bu oyun "hangi tarafın aşık hangi tarafın sevgili olduğu belli oluncaya dek" sürer. (Platon, 2007: 61, 184a)

Eros Ouranios'un niteliği 'kalıcılık' olduğuna göre, onun ölçütü 'zaman' olacaktır. (184a) Bu nedenle aşğın peşinde olduğu sevgiliye çabucak ulaşması "çirkin sayılmıştır." "Zaman çoğu şeyin sağlam bir ölçütü olduğu için belirli bir zamanın geçmesi gerektiği düşünülür." (Plato, 1997: 15, 184a) Pausanias'a göre aşk ancak dostluğa evrildiğinde kalıcı hale gelebiliyor. Bir sevgi ilişkisinin kalıcı ve sağlam olduğu ancak oradan "esaslı bir dostluk" (184b) meydana gelince anlaşılıyor. Sevgi bağı bir kimseyi diğerinin kölesi kılabilir. Kölelik gerçekte utanç verici bir durumdur, ancak sevgi bağıyla gerçekleşen kölelik 'gönüllü kölelik'tir. Pausanias Eros Pandemos kılavuzluğunda gerçekleşmiş bir aşk bağıyla köle olmayı çok utanç verici bulur. Böyle bir şey ancak erdem uğruna olduğunda hoş karşılanabilir. (184c-185a)

Pausanias'ın söyledikleri arasında göz kamaştırıcı bambaşka bir düşünce var: Pausanias politika ve aşk arasında bir bağlantı kuruyor. Ona göre "yönetilenler arasında yüksek düşüncelerin, sağlam dostluk ve birlikteliklerin doğması yöneticilerin işine gelmiyor." (Platon, 2007: 57, 182c) Yöneticilerin "iktidar arzusu" ve onların "yönettikleri kimselerin korkaklığı" arasındaki gizli anlaşma, bu anlaşmanın taraflarının ikisinin 'moral' zayıflıklarının bir sonucudur. (182d) Bu nedenle "yöneticilerin açgözlülüğü"ne karşı Pausanias yönetilenlerin korkak olmalarını öneriyor. Pausanias'a göre yurttaşlar yöneticilerin iktidar arzusu ve kendi korkaklıkları arasındaki bu gizli anlaşmaya "hayırlı" demelidirler ve böylece sevgiyi özgürleştirmeliler, başka bir deyişle sevginin toplumsallaştırılmasını sağlamalıdır. Yurttaşlar sevgiyi özgür bırakmak için, baskıcı, zorba yönetimleri yıkmalıdır. Bu nedenle yurttaşlar kendi duygu ve tutkularını ciddiye almalı, her şeyden önce "ruh aylıklığı" ya da "zihinsel tembellik"ten kaçınmalıdırlar. (Plato, 1997: 14, 182d)

1.3. Eryksimakhos'un Konuşması:

Pausanias'ın konuşmasından sonra Eryksimakhos konuşur. Eryksimakhos daha önceki konuşmaları insan merkezci ya da antropomorfik bulur ve bu tür yaklaşımlara karşı çıkar. Eryksimakhos'un aşkla ilgili düşünceleri onun şu sözünde toparlanabilir: Yalnızca "uzlaşmayan ve uyuşması da mümkün olmayan şey uyum sağlayabilir". (Platon, 2007: 71, 187b) Ona göre Eros sadece insanlar için değil "diğer birçok şey" için de söz konusudur. "Eros yalnızca insanların yüreğinde bulunmaz ve o yalnızca insana özgü bir güzellik tarafından uyandırılmaz." (Plato, 1997: 17, 186a) Dahası, Eryksimakhos aşkın

bedenin durumuna göre değişiklik gösterdiğini söyler: "sağlıklı bedende yer eden aşk başkadır, hastalıklı bedende yer eden başka." (Platon, 2007: 69, 186b)

Eryksimakhos daha önce Pausanias'ın düşündüğü aşğın nasıl ve hangi durumda memnun edilmesi gerektiği sorusundan hareketle hekimliğin ne olduğunu da sorgular ve yeni bir tanımını yapar. Buna göre hekimlik her bedenin iyi ve sağlıklı yanlarını memnun etmek, özetle "dolma ve boşalmayla ilgisi bakımından bedenin aşkla ilgili bilimidir" ve en marifetli hekim "aşkın güzelini çirkininden ayırt edebilendir". (Platon, 2007: 69, 186c)

Eryksimakhos'un tartışma konusuna büyük katkısı şu düşüncesidir: Aşk zıtlıkların yok edilmesi değil uyum içine sokulmasıdır. Bu nedenle Eryksimakhos Eros ile usta bir hekimin yaptığı şeyleri birbirine benzetir: Asklepios'a hekimlik tanrılığı niteliği yakıştırılmasının nedeni onun her türlü zıtlığa "aşk ve uyuma aşılamayı becerdiği içindir". (Platon, 2007: 71, 187a) Eryksimakhos hekimlikle ilgili bu belirlemesini, sonradan Diotima'nın daha anlaşılır kıldığı 'meydana getirme'yle ilgili tüm sanatları içerecek şekilde genişletir. Ona göre hekimliğin olduğu gibi, beden eğitimi, çiftçilik, müzik, astronomi, aşçılık hatta din bile aşkla ilgili çalışma alanlarıdır. Astronomi "yıldızların hareketleri ve yılların mevsimleriyle ilgisi bakımından aşkla ilgili bir bilimdir." (Platon, 2007: 75, 188b) Dinin üzerine kurulduğu ilahi ve kutsal sayılan şeyler de aşk ile ilgilidir: "bütün adaklar ve [...] kehanetler de [...] tanrılarla insanların karşılıklı söyleşisidir". Tüm bunlar "Aşk'ın korunması ve iyileştirilmesi"yle ilgilidir. (Platon, 2007: 75, 188c) Böylece Eryksimakhos'a göre "uyumun uzlaşmama olduğunu ya da hiç uzlaşmayan şeylerden doğduğunu ileri sürmek çok saçmadır." (Platon, 2007: 71, 187a) Eğer böyle olsaydı, örneğin müzik olanaksız olurdu. Ancak, "müzik de, uyum ve ritimle ilgisi bakımından aşkla ilgili bir bilimdir." (187c) İnsanlar arasındaki aşk ilişkisinde de, müzikte uyum içine sokulan zıt sesler gibi, "henüz düzgün olmayan insanlar [...] düzgün insanları memnun etmeli ve koruyup gözetmeli onların aşkını." (Platon, 2007: 73, 187d)

Eryksimakhos daha önce Pausanias'ın yaptığı gibi aşkı ikiye ayırır ve iki çeşit Eros öne sürer: Soylu Eros ve Bayağı Eros. Her şey bu iki Eros'un etkisi altındadır. Bunların hakimiyetindeki kimseler ölçülülük ilkesine bağlı kalmalıdır. Bir kimse aşkını "kimlere veriyorsa sakınarak vermeli ki, hiçbir ölçüsüzlüğe [Gr. akolasia] yol açmadan hazzının tadına varabilsin". (Platon, 2007: 73, 187e) Eryksimakhos iki zıt Eros'un her şeyde bulunmasının kaçınılmaz olduğunu ancak bunların ölçülü bir uyum ve birliğe kavuşturulmalarını önerir. Böylece Eryksimakhos Soylu Eros'u övme ve bunun karşıtı olan Bayağı Eros'u tasfiye etme tutumuna karşı çıkar. "Bütün işlerde her iki aşkı da olabildiğince koruyup gözetmeli insan, çünkü her ikisi de bunlarda mevcuttur." (Platon, 2007: 73-75, 187e, 188a) Bu uyum sağlandığında zıtlıklar "sağlık ve gönenç getirmeye başlarlar ve hiçbir zararları da dokunmaz." (Platon, 2007: 75, 188a)

Eryksimakhos'a göre ve birazdan göreceğimiz Aristophanes'e göre de 'aşk' bir 'ölçü' sorunudur. Ölçüsüz bir aşk egemen olduğunda ilgili olduğu şeyi ve kimseyi "büyük yıkımlara uğratar, büyük zararlar verir." (188b) Eryksimakhos aşkın söz konusu olduğu hiçbir durumu küçümsemememiz gerektiği konusunda uyarıyor bizi, çünkü "büyük güçlere sahiptir Aşk, kısacası her şeye gücü yeter." (188d) ve "bütün mutlulukları bize veren odur. Böylece birbirimizle konuşup anlaşabilir ve dost olabiliriz, hatta bizden çok daha üstün tanrılarla bile." (Platon, 2007: 77, 188d) Çevremizde dönen aşk ilişkilerine baktığımızda Eryksimakhos haksız sayılmaz: "benzemeyen şey de kendisine benzemeyenleri arzular ve onlara aşık olur." (Platon, 2007: 69, 186b) Diotima da bu fikre katılacaktır.

1.4 Aristophanes'in Konuşması:

Eryksimakhos'tan sonra Aristophanes konuşur. Aristophanes Eryksimakhos'un antropomorfik aşk anlayışı eleştirisini arkasına alarak 'insan'a daha güçlü bir şekilde döner. Aristophanes dikkatimizi insanüstü bir güç olarak anlaşılan Eros'un doğasından sonlu, ölümlü bir varolan olan 'insan doğası'na çeker. Ona göre Eros "tanrıların en insanlıdır [...] insanların koruyucusu hem de iyileştirildiğinde insan soyuna en büyük mutluluğu getirecek olan hastalıkların şifacısıdır." (Platon, 2007: 79, 189d)

Aristophanes'e göre aşk insan doğasının güçsüzlüğünden kaynaklanır. Aşk hakkındaki düşüncenin insan doğası anlayışımıza göre farklılık gösterdiğini düşünen Aristophanes bu nedenle "öncelikle insanın doğasını ve geçirdiği değişimleri" öğrenmemizi önerir. "Çünkü doğamız bir zamanlar çok farklıydı şimdikinden. Bir defa üç cinsiyeti vardı insanların. [...] hem erkek hem de dişi cinsiyetten pay alan [...] androgynos vardı". (Platon, 2007: 79-81, 189d, e) Androgynoslar "kuvvetliydi, yüksek düşüncelere sahiptiler ve kafa tuttular tanrılara." (190b) Ephialtes ve Otos gibi onlar da Zeus'un iktidarını yıkmak istediler.

Aristophanes için aşk insanları ölçsüzlükten vazgeçirebilen tek güçtür. Aristophanes'in anlattığı mitosa göre insanları ölçülü hale getirmek onları 'gücsüz' hale getirmekle mümkündür. Bunun için Zeus insanları kesip ikiye ayırır, böylece onları gücsüz kılar. Bu şekilde insanın iki cins halinde bölünmüş olmasını Aristophanes bir hastalık olarak betimler. İki cinsin bir araya gelmesi 'bütünleşme' (191b) ve böylece insan doğasının iyileştirilmesi olur. İnsan doğasını iyileştiren tek güç böylece aşktır. "Doğuştan gelen karşılıklı bir aşk vardır insanlarda, onları baştaki doğalarına kavuşturan ve iki şeyi bir yapmaya, insani doğayı iyileştirmeye çalışır. O halde her birimiz bir insanın karşılığıyız; [...] her bir yarı kendi karşılığını arıyordur durmadan." (Platon, 2007: 87, 191d) Aristophanes'e göre aşkın karşılıklı olmasının nedeni budur. Ona göre her bir kimseye uygun bir sevgili mevcuttur. Aristophanes'e şunu sorabiliriz: Madem herkese bir sevgili var, peki benimki nerede? ve onu nasıl bulabilirim? Aristophanes'e göre Eros'la "barışır ve dost olursak kendi sevgililerimizi arayıp bulma şansına sahip olacağız." (193b) Peki "Eros ile dost olmak" ne demektir ve bu nasıl gerçekleştirilebilir? Üstelik, Aristophanes'e göre size karşılık gelen, uygun sevgiliyi bulsanız bile ondan ne istediğinizi asla bilemeyeceksiniz. Bir aşık sevgiliden ne elde etmek ister? sorusunun ya da Hephaistos'un "Ey insanlar, birbirinizden elde etmek istediğiniz nedir?" sorusunun cevabını Aristophanes'e göre ne aşık ne de sevgili bilir. (Platon, 2007: 89, 192d) Aristophanes bu sorulara cevap veremez, ancak onun aşk konusundaki düşünceye katkısı, dikkatimizi insan doğasına çekmiş olmasıdır. "Baştaki doğamız" bir bütündür, "işte bu bütünlüğü arzulamanın ve aramanın adıdır aşk." (192e) "Tanrılara karşı saygılı olmazsak tekrar iki parçaya ayrılacağız". (190a) Bu yüzden, tekrar bölüneceğiz diye "bir korku var içimizde." (Platon, 2007: 91, 193a) Sonuç olarak, Aristophanes'e göre aşk insanı onu bütünleyen kimseye ulaştırmanın ve böylece mutlu etmenin tek imkanıdır.

1.5. Agathon'un Konuşması:

Aristophanes'ten sonra konuşma sırası symposiona ev sahipliği yapan Agathon'a gelir. Agathon'a göre önceki konuşmacılar Eros'un ne tür bir varolan olduğu, onun "gerçekten neye benzediği" ve "onun doğası" hakkında değil 'insan' hakkında konuşmuşlardır. (Plato, 1997: 27, 195a) Agathon'la birlikte aşk hakkındaki konuşma felsefi bir boyut kazanmaya başlıyor, çünkü o aşka varlık bakımından yaklaşıyor. Şöyle diyor: "Ben önce hangi yöntemle konuşmam gerektiğini açıklamak, ondan sonra konuşmak istiyorum. Bana kalırsa önceki konuşmacıların hepsi de tanrıyı övmek yerine tanrının neden olduğu iyiliklerden dolayı insanları kutladı. Ama bunları başışlayanın ne tür bir varlık olduğundan kimse söz etmedi. Her övgünün her konuda tek doğru biçimi, konuşma kimin hakkında olursa olsun onun ne tür şeylere neden olduğu için ne tür bir varlık olduğunu dile getirmektir. Dolayısıyla bizim de önce Aşk'ın ne tür bir varlık olduğunu, ondan sonra başışladığı şeyleri övmemiz gerek." (Platon, 2007: 97-99, 194e, 195a)

Agathon'a göre Eros tanrılar arasındaki 'en mutlu' tanrıdır, çünkü o en genç olandır ve yaşlılıktan kaçır. (195a) Eros yaşlı bir tanrı değildir, çünkü tanrılar arasında gerçekleşmiş en eski olayların nedeni Eros değil, zorunluluk demek olan Ananke'ydi. "Çünkü Eros aralarında olsaydı eğer [...] pek çok eziyetler olmaz, tam tersine şimdi olduğu gibi Eros'un tanrılara hükmetmesinden bu yana dostluk ve barış olurdu." (Platon, 2007: 99-101, 195c) İşte bu nedenle uzun zamandır ve hala Eros tanrılarının kralıdır. Agathon'a göre bunun kanıtı şudur: Aşkın "başına bir şey gelirse zorla gelmez. Zor Aşk'ı eline geçiremez [...] herkes her konuda kendi isteğiyle hizmet eder Aşk'a." (196c) İyilik, güzellik ve huzur Eros'un varoluşuyla mümkün olur. Eros yoluyla yönelinen güzellik deneyiminin zorunluluktan kurtarıcı bir özelliği söz konusudur. Estetik ve etik arasındaki bağı Agathon gösteriyor. Agathon'a göre tanrılarının Ananke'nin ya da Zorunluluğun baskısından kurtuluşu Eros sayesinde oldu. Eros yoluyla tanrılar ve

insanlar arasında "güzel şeyleri sevmekten kaynaklanan bütün iyilikler" ortaya çıktı. (197b) Bu nedenle Eros "içimizdeki yabancılığı boşaltan, bizi içtenlikle doldurup taşıran" tanrıdır. (Platon, 2007: 107, 197d)

Agathon, bir varolan olarak Eros'u Eros yapan nitelikleri sıralar. Eros 'duyarlıdır' (195c), "varlıkların en yumuşak yerlerinde yürür ve yerleşir." (195e) Eros'un görünüşü 'zarif' ve 'esnek'tir: "Sert olsaydı eğer her şeyi sarıp sarmalayamaz, her şeyden önce de bütün ruhların içine girip çıkamazdı görülmeden." (Platon, 2007: 101-103, 194e, 196a) Eros adildir. "Eros'un [...] haksızlık etmemesi veya [...] haksızlığa uğratılmaması" onun önemli bir özelliğidir. (196b) Eros ölçülüdür. 'Ölçülülük' erdemi haz ve arzuya hükmetmektir. (196c) Ölçülülük ancak aşk tarafından sağlanabilir. Bu nedenle tüm hazlar en güçlü tutku olan "aşkın hükmü altına" sokulmalıdır. (196c) Eros cesurdur: "Ares bile karşı koyamaz Aşk'a. [...] tersine Aşk, Aphrodite'nin aşkı, ele geçirir Ares'i". (Platon, 2007: 103-105, 196d) Eros bilgedir. Bununla birlikte Eros'un felsefeyle bağına kuran ilk konuşmacı Agathon olur. Daha önceki konuşmacılardan Eryksimakhos Eros'a "en büyük usta" demişti, şimdi Agathon ona katılarak Eros'un bilge bir tanrı olduğunu söyler: "Tanrı sıradan bir kişiyi bile şair yapacak kadar bilge bir şairdir. O ana dek şiirden yana nasipsiz bile olsa Aşk'ın dokunduğu herkes şair olur bir anda." (Platon, 2007: 105, 196e) Eros'un felsefi bakımdan en önemli özelliği onun bir kimsenin varolmasını ve başkalarının onun varolduğunun farkına varmasını sağlayan tanrı olmasıdır. Eros'un eline geçiremediği kişi "silik" kalır. (197a) Agathon'a göre bir kimsenin meydana gelişi ve o kimse olması Eros tarafından sağlanır.

Eryksimakhos'tan sonra Agathon aşk konusunda bir adım geri atıyor görünür, çünkü Agathon "Benzer hep benzeri yanına çeker" atasözüne bağlı kalıyor. (195b) Oysa Eryksimakhos Eros'un iki birbirine "benzemeyen şey" arasında olduğunu söylemişti. (186b)

1.6. Sokrates'in Konuşması:

Agathon'dan sonra Sokrates konuşur. Sokrates 'aşk' hakkındaki görüşlerini açıklamadan önce yapacağı konuşma tarzının öncekilerden farklı olacağını bildirir. Daha önceki konuşmacılar kesintisiz ve düz bir şekilde, başkalarının sözlerine başvurmaksızın ve soru sormaksızın düşüncelerini açıklamışlardı. Ancak Sokrates tartışmayı monolog şeklinde yapılan bir açıklama olmaktan çıkarır ve diyalog sergiler. Sokrates, aşk ile ilgili olarak bizzat onun kendisine söylenen ve ona bu konuyu düşündürecek şekilde onun üstünde büyük etkisi olan bir kimsenin, Diotima'nın sözlerini hatırlar. Sokrates'in konuşmasının özeti onun Diotima'ya sorduğu şu sorunun cevabında bulunur: "kim bu felsefe yapanlar, ey Diotima?" (204a) Sokrates, Agathon'un Eros hakkındaki açıklamasını beğeniyle karşılar. Bunun nedeni Agathon'un konuşmasının 'başlangıcı'nı "öncelikle Aşk'ın ne tür bir varlık olduğu" konusundaki araştırmanın oluşturmasıdır. (199c) Sokrates aşkla ilgili bir tartışmada, daha önce Agathon'un yaptığı gibi "önce Aşk'ın ne olduğunu, ne tür bir varlık olduğunu, sonra da onun işlerini" ortaya koymak gerektiğini düşünür. (Platon, 2007: 123, 201e)

Diotima'ya göre "aşk şeylerin aşkıdır". Bu şeyler bir aşkın ya da Eros'un "kendisinde eksikliğini duyduğu şeylerdir". Aşkın konusu, aşık kimsenin arzuladığı şeyler, onun "sahip olmadığı, bizzat olmayan ve yoksun olduğu" şeylerdir. (200e) Böylece aşk güzellikten, dolayısıyla iyi şeylerden de 'yoksun'dur. (201b, c) Aşık kimsenin sahip olduğu şeylerle ilgili bir aşk meselesi yoktur çünkü onun şimdiden sahip olduğu şeyler bir arzu nesnesi değildir. Diotima'nın aşkla ilgili hayranlık uyandırıcı düşüncesi şudur: Diotima'ya göre Eros ya da aşk bir ara varlık, arada bir yerde duran bir şey olmalıdır. Aşkın 'eksiklik'ten dolayı iyi ya da kötü, güzel ya da çirkin olduğunu değil "bu ikisi arası bir şey olması gerektiğini" (202b) düşünmek daha uygun olacaktır, çünkü güzel olmayan bir şeyin çirkin olduğunu ya da bilge olmayan bir kimsenin cahil olduğunu söylemek haksızlıktır. Diotima'ya göre, aşkın bir yoksunluk olduğunu düşünen kimseler için Eros bir tanrı olamaz, çünkü Eros yoksunluk içindedir. Onun etkisi altındaki kimseler bu yoksun oldukları şeyleri arzular. O halde, bu durumdaki bir tanrı mutsuzdur. Mutsuz bir tanrıyı kim ne yapsın! Diotima Eryksimakhos'un düşüncesine katılır. Eros doğası gereği zıtlıkların bir arada olduğu bir varolandır. Bir duygu durumu, üstelik 'güzel' ve 'iyi' gibi kavramlarımızı ilişkilendiren bir bağ kurabilecek temel bir duygu durumu olan "aşkın ne iyi ne de güzel" ve ne çirkin

ne de kötü olduğunu kabul etmek gerek. Diotima Sokrates'e aşkın bu "ikisi arası bir şey olması gerektiğini" söyler. (202b) Diotima'ya göre Eros ya da Aşk bir Tanrı değil, ancak "ölümlü ile ölümsüz arası [...] Büyük bir tanrısal varlık"tır. [Gr. daimon megas] "Çünkü bütün tanrısal varlıklar tanrı ile ölümlü arasındadır." (Platon, 2007: 127, 202e) Diotima Eros'un bir daimon, ara varlık olduğunu Eros hakkında buna uygun bir mitos anlatarak da açıklar. Buna göre Eros dilenci Penia'nın ve zengin Poros'un çocuğudur. Eros öyle şaşırtıcıdır ki anne babasından gelen karşıt özellikleri birtakım zamanlarda, hatta "aynı gün yaşar." (203e)

Eros Diotima'ya göre yoksulluk ve zenginlik, 'yoksunluk' (203d) ve sahiplik, ölüm ve yaşam, "tanrısal bir kimse" (daimonios) ve "sıradan bir kimse" (banausos) (204d), "bilgelik ve cehaletin arasında bulunur." (203e) Daha önce Pausanias'ın dediği gibi Diotima'ya göre de bir kimsenin aşka ilişkin tutumu onun tanrısal bir kimse ya da sıradan bir kimse olmasını belirliyor. Sokrates sorar: Bir tanrısal varlık ya da daimon olarak Eros "Hangi güce sahiptir?" (202e) Eros hem ölebilen hem de öldürücü bir güç, hem yeniden dirilebilen, tekrar hayata döndürücü bir güçtür. (203e) İşte bu özellikleriyle Eros tanrıların insanlarla ilişkisini sağlayan aracı, başka bir deyişle, Daimon'dur. Aşk böylece "bütün evreni birbirine bağlar." (Platon, 2007: 129, 202e)

Diotima sevgiliden çok aşığa değer veren Phaidros'un bu düşüncesini destekler ve aşk hakkındaki yaygın yanlışlığın "aşkın seven değil sevilen bir şey" (204c) olarak düşünülüyor olmasından kaynaklandığını açıklar. Aşk böyle düşünülünce bize tümüyle güzel görünüyor. "Çünkü sevilen şey [eraston] gerçekte güzel [kalon], narin [abron], mükemmel [teleion] ve kutlu bir şeydir [makariston]. Oysa seven [eron], demin de anlattığım gibi böyle başka bir görünüme sahiptir." (Platon, 2007: 133, 2004c) Güzel şeyleri seven kimse bunların kendisinde olmasını seviyordur. Kendisinde iyi şeyler bulunan kişi ne olacaktır? Sokrates'e göre "mutlu olacaktır." (204e) Diotima "bütün insanlar için ortak" bir aşktan söz edilemeyeceğini söylüyor. (205a) Bütün meydana getirmelerin genel olarak 'şiiir' (Gr. poiesis) adı altında gösteriliyor olması gibi tüm elde etme çabaları da 'aşk' sözcüğüyle adlandırılır. Bu yanlışlığın sebebi Diotima'ya göre şudur: "aşkın bir türünü seçip ayırıyoruz ve bütünün adını ona vererek aşk diye adlandırıyoruz onu. Ama geri kalanlara yalan yanlış başka adlar takıyoruz." (Platon, 2007: 137, 205b)

Sokrates'in Aşk'ın "insanlığa yararı nedir?" (204c) sorusuyla birlikte Diotima aşk konusundaki vurguyu 'bütünlük'ten 'iyi' düşüncesine kaydırır. Bu soruya cevaben Diotima Aristophanes'i eleştirir, çünkü aşk ne yarımın ne de bütünün aşkıdır: "tabii kesinlikle iyi olma ihtimalleri yoksa. Çünkü insanlar yararsız olduğunu düşünürlerse eğer kendi ellerini, kendi ayaklarını bile kesip atmak isterler." (205e) Böylece Diotima aşkın tanımını 'iyi'ye ilişkin olarak yapar: "aşk, kişinin her zaman iyiye [Gr. agaton] sahip olmaya duyduğu aştır." (Platon, 2007: 141, 206a) Diotima "aşk çabası nedir?" (206b) sorusuyla, daha önce aşkın 'zaman'la ilişkisini kuran Pausanias'ın düşüncesini daha da derinleştirir. Buna göre aşk çabasının amacı "güzel sayesinde hem ruhen hem de bedenen doğurmaktır". (Platon, 2007: 141, 206b) Bedensel yönden olsun ruh yönünden olsun gebe bir kimse güzel kimselerden "hoşlanır". (209b) "Hem gebe olan hem de artık arzuyla kabaran bir kişide, sahip olduğu bu şiddetli doğum sancısından kurtulmak için güzelliğe karşı çok güçlü bir arzu uyanır." (206e) Böylece aşk "güzel için duyulan arzu" (206e) değil, "güzel sayesinde hem ruhen hem de bedenen doğurmaktır." (206b) Gebelik böylece yalnızca kadının "doğurulan şey"i taşıması değildir. (209c) Gebelik ölümsüzlüğe doğru yönelim içinde her bir kimsede söz konusudur. Ruh bakımından gebe olanlar için uygun olan nedir? "Sağduyu [Gr. phronesis] ve genel olarak erdem. [Gr. arete] Bütün yaratıcı şairler ve mucit oldukları söylenen bütün zanaatkarlar bunlardandır. Sağduyunun en önemli ve en güzel yanı ise, kentlerin ve meskenlerin düzeniyle ilgili olmasıdır. Bunun da adı ölçülülük [Gr. sophrosüne] ve adalettir [Gr. dikaiosüne]." (Platon, 2007: 151, 209a) Ruhsal ve bedensel yönden gebelik yoluyla soyunu devam ettirmek aynı zamanda 'ölümsüzlük' demektir. (207a) Bir kimsenin kendisini üretmediği ilişkide bu kimse kendi kendisine bir yük haline dönüşür, çünkü kendi tohumlarını taşıma zahmetine düşer. Diotima'ya göre aşk uğruna da olsa kendilerini kurban eden kimseler "ölümsüz bir cesaret hatırası" (208d) olacağını düşündükleri için, ölümsüzlükle baş kurma uğruna bunu yaparlar. "Çünkü onlar ölümsüz olanı severler." (208e) Diotima'ya göre aşk bir kimsenin yeni bir kimse olmasının, unutulmasının ve öğrenmesinin imkanınıdır. Aynı zamanda, aşk her ölümlü varolanın kendisini muhafaza etme yoludur.

Kişi zaman içinde aynıdır, yalnızca beden ve ruhen yenilenir. Zaman onu "yeni bir kimse" yapar. (207d) Buna benzer olarak bilgiler de yenilenir.

Diotima'nın, dolayısıyla Sokrates'in aşk ile ilgili düşüncelerini şu soruya bir cevap girişimi olarak toparlayabiliriz: Eros'a ilişkin olarak nihai hedef diye bir şey olabilir mi? Eğer böyle bir hedef belirlenebilir ise bu ne olabilir ve ona nasıl ulaşılabilir? Aşkın hedefi Diotima'ya göre güzelliği 'temaşa' ya da "güzelliğin bilgisini idrak" etmektir. (210d) Bu deneyim "insan için yaşanmaya değer bir andır." (211d) Böylece Diotima'ya göre aşk "güzelin kendi bilgisi"ne (211c), "güzelin kendisini temaşa"ya (211d) ulaşma yoludur. Aşk bir kimseyi güzelin bilgisine sürükleyen ve bu sırada ona eşlik eden şeydir. "Tıpkı bir merdivenden çıkar gibi, bir tanesinden iki tanesine, iki tanesinden tüm güzel bedenlere ve güzel bedenlerden güzel alışkanlıklara, güzel alışkanlıklardan güzel bilgilere, güzel bilgilerden de güzelin kendi bilgisinden başka bir şey olmayan o bilgiye ermek, en sonunda güzelin ne olduğunu görüp öğreninceye dek." (Platon, 2007: 157-159, 211d) Kısaca söylemek gerekirse Diotima'ya göre aşk diyalektiktir. Diotima'ya "güzelliğin kendisi hakkındaki bilgi nedir?" diye soracak olursak, bu, saf güzelliştir. Saf güzellik ise insanın onun kendisine ait "değersiz ve çürüyen" yönlerinden arındırılmış halidir. (Plato, 1997: 46, 211e) Böylece güzelliğin saf hali ancak "insanın kendi özünde" anlaşılabilir. (211e) Bu saf güzelliği kavrayan kimse "hakiki bir erdem [Gr. areten alethe] doğurmakla ve onu besleyip büyütmeyle tanrıların dostluğunu kazanabilir ve eğer bir insana ölümsüz olma yolu açılırsa bu kişi ancak o olabilir". (Platon, 2007: 159, 212a)

Aşk'ın ne olduğunu anlama konusunda Diotima'nın söylediklerini hatırlayıp aktaran Sokrates kendi fikrini nihayet şöyle ifade eder: "Bu kazancı elde etme yolunda insan doğasına yardımcı olarak Aşk'tan daha iyisini kimse kolay kolay bulamaz". "Ben kendi adıma aşk işlerini onurlandırır, aşırı derecede yüceltir ve başkalarını da buna teşvik ederim." (Platon, 2007: 161, 212b) Diotima'nın, dolayısıyla Sokrates'in vardığı düşünce özetle şudur: Aşk deneyimi ideye başka bir deyişle 'düşünce'ye doğru itici güçtür. Güzel bir bedeni beğendiğimde, belki ilk başta bu fark edilmeyebilir ancak gerçekte güzellik idesine doğru bir devinim içine sürüklenirim. Sokrates'in Aşk'la ilgili söylediği şeyler sonuç olarak Diotima'ya aittir ya da onun düşüncelerinden esinlenir. Gerçekte Sokrates diyalog boyunca aşk hakkında kendisine ait bir şey söylememiştir, çünkü o bu konuyu daha çok eylem alanı olarak düşünür. Sokrates aşk karşısında, Admetos'un anne babasının oğulları Admetos'a yalnızca adla bağlı olmaları gibi kalmak istemez. Sokrates aşka bağlılığını bizzat kendi yaşamıyla gösterir. Bu nedenle aşka ilişkin tutumunda Sokrates bizim dikkatimizi kendisinin ne düşünüp söylediğinden çok onun ne yapıyor olduğuna çekmeye çalışır. İşte Sokrates'e ilişkin bu durumu anlatan kimse son konuşmacı Alkibiades'tir.

1.7. Alkibiades'in Konuşması:

Alkibiades'in aşk konusundaki 'deliliği' [Gr. mania] ve 'aşığına bağlılığı' Sokrates'i korkutacak derecede etkileyicidir. (213c, d) Alkibiades'in anlattıklarından görüyoruz ki aşk 'tuhaf'tır. Tuhaflık, bilindik bir yere yerleştirilemezlikten kaynaklanır. Eros bu nedenle yönetilemezdir. Hatta aşk öyle tuhaftır ki daha önce Pausanias'ın dediği gibi (184a) bir ilişkide aşık kim sevgili kim, buna bile karar verebilmek çok güçtür. Sokrates'in Eros'a benzer şekilde tuhafliklara sahip olduğunu düşünen Alkibiades Sokrates'in bu 'tuhaflikları'nın (215a) sıralanamayacak kadar çok olduğunu bildiği için onun yalnızca 'benzetmeler'le (215a) betimlenebileceğini söyler. Alkibiades Sokrates'i, "elinde kaval ya da aulos bulunan, ortadan ikiye ayrılınca içinden tanrı tasvirleri çıkan" Silenos heykellerine ve bir Satyr olan Marsyas'a benzetir. (Platon, 2007: 171, 215b) Sokrates Silenos heykellerine benzer çünkü "her şeyden habersizdir ve hiçbir şey bilmez. Bu da onun bir oyunudur" (216d) ve "aynı şeyleri hep aynı sözlerle anlatır görünür. Sonuçta görgüsüz, kafasız her insan gülüp eğlenebilir onun sözleriyle." (221e) Daha önce Pausanias'ın sözünü ettiği aşk oyunları Sokrates'in silenosca varoluşunda gözlemlenebilir. Sokrates aşk 'oyunları'nda (184a) bir ustadır, çünkü "kendisi aşık olacağına sevgili durumuna" (222b) geçen bir kimsedir. Sokrates'in bir insana değil daha çok Silenoslara ve Satyrlere benzetilebileceğini düşünen Alkibiades şöyle der: "Eskilerden ya da günümüzde yaşayan insanlardan hiçbirine benzememesi, işte bu, asıl şaşılacak olan." (Platon, 2007: 193, 221c) Sergilediği sevgi bakımından diğerlerinden en üstün

görülen mitolojik figür Akhilleus bile gerçek yaşamış insanlardan Brasidas ile karşılaştırılabilirken, Alkibiades Sokrates'i ne ölmüşler ne de yaşayanlar arasında benzetebilecek bir kimse bulabilir.

Marsyas'ın "ezgileri, [...] derin bir esrimeye neden olur" ancak Sokrates "çalgılar olmadan da yalın konuşmalarla aynı etkiyi yaratıyor". (215c) Aynı zamanda bir Marsyas olan Sokrates, bir kimseyi öyle hallere düşürür ki Alkibiades yaşadığı "hayatın hiç de yaşanması bir hayat olmadığını düşünür" hale gelir. (216a) Alkibiades Sokrates'te "olağanüstü bir güzellik" (218e) ve çeşitli erdemler bulur. Sokrates 'sağduyu' [intelligence, Gr. sophrosüne], 'dayanıklılık' (219d), 'cesaret' ve 'serinkanlılık' (Gr. emphron, 221a) bakımından Alkibiades'i şaşırtır. Pausanias'ın 'gönüllü kölelik' olarak adlandırdığı sevgilinin kendisini erdem uğruna aşığa bırakması fikrini Alkibiades doğru bulur: "Böyle bir adamın [Sokrates'in] gönlünü yapmadım diye akıllı kimselerden utanacağıma, gönlünü yaparım da akılsızlardan, kuru kalabalıktan utanırım daha iyi." (Platon, 2007: 183, 218d)

2. Bölüm: Felsefenin Başka Tanımları, Günümüzün Aşk Modası ve Alternatifleri

2.1. Aşk Düşüncesinden Doğan Felsefenin Başka Tanımları

Aşk konusunun, yukarıda gördüğümüz gibi, kuşkusuz cinsel bir boyutu var, sağlıkla ilgili tıbbi boyutu var, davranışlar için bir kural düşündüren moral boyutu ve davranışlara yön veren rasyonel ilkelerle ilgili etik bir boyutu var, yurttaşların kendilerine ve birbirlerine yaklaşımlarındaki hak ve haksızlıklara ilişkin suç ve cezayla ilgili hukuki bir yönü var, ayrıca konuyla ilgili toplumsal düzenlemeler düşünüldüğünde politik bir yönü de vardır. Ancak aşkın, tüm bunlardan daha ilginç olan felsefi bir yönü var. Eros bir kimseyi nasıl etkiler, onu ne yapar ve nereye götürür? sorusuyla *Symposion*'a yaklaştığımızda diyalogun konusu birden değişir, 'felsefe' olur. Gerçekten de, *Symposion* diyalogu aşk üzerine olduğu kadar, belki ondan daha fazla, felsefenin ne olduğu ve nasıl yapılabileceğiyle ilgili çeşitli tanımlar bulabileceğimiz bir tartışmadır, felsefe yapmaya bir 'çağrı'dır. Düşünmeye, filozofla buluşmaya bir çağrı. Platon *Symposion*'un konusu olan Eros'un ne demek olduğunu anlamak isteyen bir okuyucudan Sokrates'e ulaşıp onunla birlikte olma çabasını gözden kaçırmamasını önerir, çünkü Eros'un en net tanımı Diotima'nın söylediği gibi Eros'un bir filozof olmasıdır. (204b)

Apollodoros ancak son üç yıldan beridir felsefe yapmaya başladığında symposion olayı onun için bir varlık ve anlam kazandı. Apollodoros'a göre felsefe yapmak bir filozofun, başka bir deyişle Sokrates'in "her gün ne söyleyip ne yaptığını bilme derdine" düşmüş olmaktır. (Platon, 2007: 23, 172c) *Symposion* kitabını, Apollodoros'un kitabın başından sonuna kadar Dost ve yanındakilere felsefe yapmanın ne demek olduğunu anlatma çabası oluşturur. (173c, d) Apollodoros felsefeyle ilgilenmeye başladıktan sonra, onun bu yeni halini gözlemleyen Dost adlı arkadaşı onun tuhaflaştığını farkeder. Bu, kalabalıklar arasında var olan filozofun durumudur. Sokrates'e göre felsefenin ve Eros'un aynı şey olduğunu kalabalıklar arasında daha iyi anlarız, çünkü aşk ve felsefe kalabalıklar arasından bir çıkış yoludur. Sokrates şöyle diyor: Felsefe yapmadan önce, Aşk'ın bilgisini edinmeden önce "bir parçasıydık kalabalığın." (Platon, 2007: 97, 194c) Sokrates'i anlamaya ve ona benzemeye başlayan Apollodoros bu durumuyla felsefenin iki ayrı tanımını daha ortaya çıkarıyor: Felsefe "Sokrates hariç, herkesin zavallı olduğunu düşünmek"tir. İkincisi, felsefe bir kimsenin "hem kendi hem de başkaları hakkında düşünürken vahşi bir hayvan gibi köpürüp durması"dır. (Platon, 2007: 27, 173d)

Felsefe yapmanın başka bir tanımını Eryximakhos yapar. Ona göre felsefe yapmak bir kimseye, onun bizim yakamızı bırakacağı şekilde düşünüp konuşmaktır. Eryximakhos Aristophanes'e şöyle der: "Dikkatli ol ve arkasında durabileceğin şekilde konuş. Ancak söylediklerin aklıma yatarsa bırakırım belki yakarı." (Platon, 2007: 79, 189b, c) Filozoflarla konuşurken çok sıradan ve bildik olduğunu düşündüğümüz konunun bambaşka yerlere sürüklendiğine tanık oluruz. Bu tuhaf davranışı Phaidros gözler ve konudan bu tür sapmaları mümkün olduğunca engellemeye çalışır. Phaidros filozoftan düşünmesini, üstelik belirli sınırlar içinde bunu yapmasını talep eder, çünkü ona göre filozof konuşma sırasında konuyu başka yerlere saptıran kimsedir. (194d)

Felsefe, adı üzerinde, Grekçe *philosophia*, bilgelik sevgisidir. Bilgeliğe dönük bir arzu, eğilim, yönelim söz konusudur. Felsefe yapan kimseye *harmonia'yı* ya da uyumu amaçlayan, kendisini bir tür uyuma ayarlamaya çalışan bir *oreksis*, peşinde olma ya da arzu ruh durumu egemendir. Diotima'nın dediği gibi: Eros "bütün yaşamı boyunca felsefe yapan" bir kimsedir. (203d) Diotima'ya göre aşk güzelliğin, 'güzel şeyler'in ve 'iyi şeyler'in aşkı olduğu için filozof olmak zorundadır. (204b-e) Diotima Eros'u filozof olarak görmekle filozofun bir başka tanımını yapmış olur. Buna göre filozof ya da Eros "bilgelik ve cehaletin arasında" (203e) bulunan kimsedir. İşte Sokrates'in konuyu Aşk'ın ne olduğundan felsefenin ne olduğuna kaydıran dikkat çekici sorusu: "Bilgeler ya da cahiller değilse, o zaman kim bu felsefe yapanlar, ey Diotima?" (Platon, 2007: 133, 204a) Diotima'nın Aşk yolcusu bir kimseye sunduğu varış noktası felsefedir. Ona göre sevgiyi rahat bıraktığınızda, o sizi felsefe yapmaya vardıracaktır. Diotima'nın yaptığı felsefe tanımını özetle söyleyecek olursak: Felsefe gebeliğimizi güzellikle buluşturacak şeydir. (206e)

Filozofun bir tanımını da Alkibiades yapar: Hiç olmadığını düşündüğünüz yerde ansızın ortaya çıkan kimsedir filozof. Alkibiades çığılı basar: "Ey Herakles! Bu da neydi! Sokrates bu! Yine pusu kurup uzanmışsın buraya. Hiç olmadığını düşündüğüm yerde ansızın ortaya çıkmayı huy edinmişsin." (213b, c) *Symposion* diyalogunda ortaya çıktığı gözlenebilen felsefe tanımlarının sonuncusu Alkibiades'e aittir. Buna göre, felsefe yapmak söylenenleri ve yapılanları anlayışla karşılamaktır. Alkibiades: "Felsefenin deliliği, hatta coşkusu sarmış hepinizi. [...] yapılanları da şimdi söylenenleri de anlayışla karşılayacaksınız." (Platon, 2007: 183, 218b)

2.2. Günümüzün Aşk Modası ve Alternatifleri

Gördüğümüz gibi aşkın felsefeyle buluşturulduğu onbir ayrı tanımla karşılaştık, ancak aşkı anlamak ve ifade etmek isteyen bir kimsenin aklına ilk başta bir filozofa danışmak ya da bir felsefe kitabı okumak gelmez. Aşkı düşünen kimselerin, işlerini ciddiye almışlarsa, öncelikle yaygın olarak sanatçılara ve bunlardan da özellikle şairlere başvurduklarını görebiliyoruz. Psikik yaşantıların betimlemelerini en uygun şekilde, ustalıkla yapan kimseler elbette şairlerdir. Bu nedenle psikik yaşantının en güçlü konusu olan 'sevgi'yi ele alan bir tartışmadan oluşan *Symposiona* şair Agathon'un ev sahipliği yapması şaşırtıcı değildir. Çoğunluk Aşk hakkında en azından şairlere başvurabileceğini bilir. Bunu arada bir yapar, ancak Aşk hakkında bundan daha çok yapılan şey 'beklemek'tir. Aşk anı, ya da güzellik bir şekilde onlarla temas ettiğinde, bu an, bu kimseler için mucizevi bir olay kabul edilir. Peki, bu çoğunluk, Aşk'ı, güzelliği nasıl, ne yaparak bekliyor? Göbek büyüterek, küfrederek, daha da çirkinleşerek, satın alma gücünü artırarak, daha çok tüketerek, kendini daha güvenli ve daha konforlu bir yere kapatarak Aşk'ı bekliyorlar. İşte bu kimseler, o mucizevi anı, bu şekilde karşılamaya hazırlanıyorlar. Gerçekten de bu kimselerin beklediği gibi de oluyor. Ölmeden önce bir gün, mutlaka bir tür güzellikle karşılaşıyorlar: "Öldürücü bir güzellik." Bu tür kimselerin mutasyona uğratarak uçamaz hale getirdikleri Aşk'a son sözleri: "Öldür beni!"

Tek düşebileceği yer yatağının ya da tabağının kenar yüksekliği olacak kadar güvenli ve konforlu yaşayan kimseler kendilerinin hak ettiklerini düşündükleri sayısız şeyin içine Aşk'ı da katarlar. Böyle birinin kendi eliyle boşa çıkardığı büyük beklentileri onu daha kızgın biri haline getirir. Bu kimse zavallı biridir, çünkü güç arttıkça öfke, güvenlik arttıkça tehlike artar, sonunda olan kendisine olur. Aşk hakkında konuşunca, düşüncelerin çok keskinleştiğini, acımasızlaştığını görüyoruz, çünkü hiç kimse neyi sevip sevmediği hakkında kararsız kalmak istemez. Bu utanç verici bulunur. Gerçekte Aşk hakkında hiçbir düşüncesi olmayan kimseler bu durumlarını çoğunlukla örnek bir aşktan söz ederek ya da aşk bakımından çok zavallı bir duruma düşmüş kimseleri ileri sürerek örtbas ederler.

Aşkların çoğunun karşılıksız aşk olduğunu unutmuş durumdayız, çünkü çağımız, karşılıklılık, başka bir deyişle, çıkar çağı. Üstelik bu çıkar, kendisini 'güvenlik' ve 'konfor' derdiyle insansızlaştırmış durumda: "O bir adım atarsa ben de bir adım atarım!" Oysa aşk bir tür ticari kavram olan 'karşılık bulma' meselesi değildir. Çağımızda aşk olayının, kendisini ifade edebilecek araçlar olan düşünce ve sanattan koparılmış olmasının nedeni sanırım bu. Felsefe biraz daha zor, ancak Aşk'ın sanat ile bir ilişkisi vardı,

değil mi? Platon'un *Symposion* kitabındaki argümanları, günümüz dünyası açısından en güncel şekilde 2009 yılında yazdığı *Aşka Övgü* adlı kitabında değerlendiren Alain Badiou bize sanatın Aşk'la bu ilişkisini hatırlatarak şöyle der: "Sanat çok sık olarak aşkın asosyal [toplumdışı ya da toplumsallaştırılmamış] yönünü ortaya koyar." Yaygın bir şekilde söylenen "aşıklar bu dünyada yalnız başlarındadır" sözü bunu anlatır. (Badiou, 2012: 79) Pausanias'ın yaptığı gibi aşk olayını bir oyuna benzetecek olursak bu bir şans oyunundan farklıdır, çünkü Aşk'ın daha çok şansı vardır, başka bir deyişle, aşk daha çok oyunculuk gerektirir. Ancak bugün egemen olan slogan "şans olmaksızın aşk kazanın!" ya da "aşk derdine düşmeden aşka kavuşun!" ya da "acısız, mükemmel aşk!", "on adımda aşk!", "sıfır acı sınırsız seks!" en sonunda bu şekilde şişire şişire varılan slogan: "Her türlü şişme bebek!" Aşkta daha önce tahmin edemediğimiz, birden hayatımızın tüm anlamını karşıladığını söyleyen, çılgınca bulunan bir duruma sürüklenilir. Ansızın yaşanan ve hayatı temelden dönüştüren bu yönüyle Aşk hiç de güvenli bir şey değildir. Aşk bir kez gerçekleştikten sonra artık şansımız kalmaz. Şair Mallarmé'nin dediği gibi "Şans nihayet dizginlenmiş olur." Bu nedenle "şiiir", Mallarmé'nin dediği gibi, "kelime kelime bozguna uğratılmış şanstır." (Badiou, 2012: 42)

Bugün aşk anlayışımızı ve bu konudaki davranışımızı hatta seçimlerimizi kültür endüstrisi ve onun bizi kendi tüketicisi haline getiren bağımlılaştırıcı sloganları belirliyor. Sokrates'in dediklerine bakılırsa, bir konuda, üstelik 'aşk' gibi hassas bir konuda yürek kararmasına ya da gönül tutulmasına uğramanın en büyük nedeninin o konuda 'genel bir fikre' sahip olmak, böylece konunun deneyimle bağıni koparmak olduğu görülür. Diotima bunu şöyle ifade eder: İnsanların 'aşk' dediği şey "genel anlamda iyi şeylere ve mutlu olmaya duyulan her türlü arzudur". Böylece aşk "en büyük ve her işte düzenbaz olan" bir şey haline getirilmiş olur. (205d) Bu nedenle "ister para kazanma, ister beden eğitimine düşkünlük isterse felsefe bakımından olsun başka şekillerde ona yönelenlerin ne aşık olmalarına 'aşık olmak' denir, ne de kendilerine 'aşık'." (205d) Diotima'nın Sokrates'e dediklerini hatırlayalım: "Aşkın bir türünü seçip ayırıyoruz ve bütünün adını ona vererek aşk diye adlandırıyoruz. Ama geri kalanlara yalan yanlış başka adlar takıyoruz." (Platon, 2007: 137, 205d) Bunun sonucunda, aşkı bir kimsenin kendisinden çok başkasının memnuniyeti olarak yaşayan, dahası sevgi yaşamı konusunda danışacak kılavuzlar arayan bir kimse için 'aşk'ın bir deneyim haline gelebilmesi neredeyse imkansız hale gelir. Başkalarının aşkından söz etmenin bize faydası nedir? Eryksimakhos doğru söylüyor. Başkasının ne durumda olduğunu bırakın, aşk hakkında konuşmak bile bir avuntudur. Dikkat ederseniz Sokrates'in kendisi aşk konusunda ne düşünüyor bilmiyoruz, o aşkı yalnızca yaşayarak gösteriyor, onu konuşmuyor, çünkü Sokrates aşkın tek bir görünümü olmadığını, birçok şekilde görünebilir olduğunu biliyor. Eğer aşkın tek bir görünümü olsaydı onun bir görünüşünden, bir deneyiminden söz edemezdik, çünkü böyle olsaydı görünüş gerçek, şey ise nesne olurdu. Söz konusu aşk olsa bile, bu şekilde ideal nesne haline getirilmiş bir şey ölü bir nesne olacaktır. Böylece kişi aynı zamanda duygusal hayatından sorumsuzlaştırılmış olacaktır. Örneğin, bir davada hüküm veren bir kimsenin suç saptama ve ona karşılık ceza hükmüne varmasının ve vardığı karar sonucunda duyumsadığı iç rahatlığının nedeni o kimsenin 'deneyim'i değil, artık deneyime bakmaya ihtiyaç duymayacağına inandığı 'ideal'i göz önünde tutmuş olduğuna kani olmasıdır. Görünüş gerçeği sağlayabilseydi, örneğin nihai doyurucu bir yemek ya da hakiki bir sevgi alabilseydik gerçek yemek yemiş ve gerçek sevgi tatmış olacaktık. Diğer taraftan, aşk konusunu anlayabilmek için onun deneyiminden ya da görünüşlerinden başka bir imkânımız var mı? Aşk'ın bir alışverişe indirgenmesinin, onun bir ayartma değil bir ricaya, dileğe, bir değiş tokuş konusu olan pazarlık nesnesine, hesap işine indirgenmiş olmasının nedeni sanırım budur. Düşüncelerin hatta düşünürlerin yapıtlarının kültür endüstrisi yoluyla metalaştırılması onları şimdiden ve herkes için bildik, tanıdık kılıyor. İnsanların 'sevgi' gibi en özgül yönlerini metalaştıran endüstriyel bir ürün halinde paketlenmiş ilişkilerle kuşatılmış durumdayız. Kimin kime uygun olduğu, kimin nasıl bir kimseyi sevebileceği bugün örneğin çöpçatanlık siteleri tarafından hesaplanarak kararlaştırılıyor. 'Aşk'ın pazarı ve aşkın bulunup alınabileceği belirli bir yer olabilir mi? Çöpçatanlık sitelerinin aşka yaklaşımı, savaştan asker arayan ABD ordusunun propaganda sloganı olan "güzel bombalar, sıfır ölü!" sözüne benzetilebilir. (Badiou, 2012: 7)

Elimizde oldukça tehlikenin, riskin olmadığı bir seçeneği tercih ediyoruz. Bugünün aşk modasının sloganı: "Önce güvenlik sonra aşk!" 'Önce-güvenlik' anlayışı vicdani sorumluluk yükünü duygusal hayattan alarak gerçekten tam güvenli bir alan oluşturur. Buna göre 'sevgili' dediğimiz kimse bize

uygun olmadıysa onu terk etmek zor değildir, çünkü önce kendi güvenliğimiz gelir. Acı çeken sevgilinizin problemi onun problemidir, bu sizi ilgilendirmeyebilir, çünkü önemli olan sizin rahatınızdır. Böylece Aşk "düzenlenmiş hazlar tarafından sınırlandırılmış konforlu bir alan" içine sıkıştırılmış olur. (Badiou, 2012: 10) Bununla bağlantılı olarak, Aşk'ın karşılaştığı güçlüklerden biri, onun önemli bir şey olarak görülmemesidir. Buna göre aşk birçok haz ve eğlence çeşidinden yalnızca biridir. Bu düşünce bir kimsenin güvenliğini tehdit eden her şeyden yalıtılmış aşk metası fikriyle uyumludur. Aşk hakkında güvenlik arayışının nedeni ölçsüzlük'tür. Samuel Beckett'in *Mutlu Günler* oyununda sahnede giderek yerin dibine batan kadın Winnie, yerin dibine batma sürecinde şöyle der: "Ne mutlu günlerdi onlar!" (Beckett, 1961: 53) Böyle der, çünkü bu felakete uğramış varoluşunu inşa eden şey onun Aşk hakkında yaşadığı şeylerdir. Eryksimakhos'un dediği gibi ölçülü bir şekilde yaşanmadığında aşk yıkıcı bir felaketi hazırlayan güçtür. Bunu anlamak için aşkın diyonizyak yönüne dikkat edilmelidir. Bugün yaygın bir şekilde aşk onun cinsel bileşeninden ya da düşünsel yönünden dışlanıyor. Sanki aşk ya sadece bir kasabın vitrinindeki et parçaları arasında ya da sadece kütüphanedeki kitaplar arasında yaşanmış gibi bir saplantı söz konusu. Böyle bir tutum aşkı mekanik bir devinime indirgeyen ölçsüz bir yaklaşımın sonucudur. Eros'un diyonizyak yönünü dışlayan, inkar eden bir kimse, Euripides'in *Bakkhalar* tragedyasındaki Thebai kralı Pentheus'a baksın, orada kendisini bulacaktır. Eros'un diyonizyak yönünü kabul etmiş olmasına rağmen bu konuda ölçülü olmayan bir kimse ise Pentheus'un annesi Kraliçe Agauedir. Sokrates'in Satyr ve Silenos heykellerine benzetilmesi, Alkibiades'in Sokrates'e yaklaşımlarının Eros'un diyonizyak yönünü dikkate almamız gerektiğini gösteriyor. Hatta bir bütün olarak, ev sahibi Agathon tarafından, konuşmaların hakeminin Dionysos seçilmesi bir tesadüf değildir. (175e) Dikkat ederseniz *Symposion* diyalogundaki tüm konuşmacılar Eros'un hem bedenle hemde düşünceyle ilgisini göz önüne aldılar. Yedi konuşmacıdan hiçbiri bunlardan birini tutup diğerini tasfiye etmeye çalışmadı. Düşünceyi tutup cinselliği ya da cinselliği tutup düşünceyi dışlayan tutumdaki yanılığın kaynağı onun aşk ve politika ilişkisini çarpık şekilde kurmuş olmasıdır. Aşk elbette bir mücadele alanıdır, bir tasfiye alanı olamaz. Aşk düşmanlar arasında yürütülen bir diplomasi değil, bir ayartma oyunudur. Bu nedenle aşkın politikayla ilgisi kurulurken dikkatli olunmalıdır. Aşk'ı ilk defa politikayla ilişkilendiren Pausanias'ın düşüncesini dikkatimizden kaçırmayalım. Örneğin bir sevgiliden ayrılınca artık birbirini olumsuz etkilemenin taraflar için hiçbir faydası yoktur. Bunu herkes bilir, ancak bitmiş bir aşkın gerçekte iki kimse arasında ulaşılmış bir tür ebedi barış olduğunu çok az kimse bilir. Ayrılığa rağmen hala devam eden bir rahatsızlık var ise bu politik değil sağlıkla ilgili bir sorundur. Politik yaklaşım çoğunlukla şimdiden mevcut olan ya da sonradan ortaya çıkması mümkün bir düşman belirlemesi üzerinden yürütülür, ancak aşk 'düşman' yaratarak, silahlanıp pusuda bekleyerek, kısacası tasfiye programı üzerinden yürütülemez. Bunun aksine, Pausanias'ın ve Aristophanes'in dedikleri gibi, bir kimseyi toplumsallaştırma gücüyle aşk hayatın önemli bir parçasıdır. Aşk konusunda gerçekleşen haksızlıkların hesabını kimseye sormayız diye herkese düşmanlık besleyemeyiz. Aşk içinde olmayan bir kimsenin, herkesle düşman olması imkansız olduğuna göre, gerçekte bu kimsenin sosyal hayatı bitmiş sayılmaz, tam aksine, bu kimse yalnızca mevcut toplumların siyasal devlet düzenlerinin olduğu gibi bir 'geçiş aşaması' içinde olduğunu ve bu geçişin kendiliğinden olmayacağını unutmamalıdır.

Aşk konusunda bir kimsenin kendisini bayağlaştırmasının en ölümcül yolu, bu kimsenin sevgiye ilişkin olarak herkesi tanıdık ve bildik kabul eden prokrüstiyan bir yatak kurmak dışında hiçbir çaba harcamamasıdır. Bu kimseye aşk konusunda egemen düşünce sürekli özdeşliği talep etmek ve farklı olanı sürekli göz ardı etme ve tasfiye çabası, kısacası narsisistik bir tutumdur. Peki, narsisistik kişiler asla 'aşk' yaşayamazlar mı? Elbette yaşayabilirler. Dikkatli bakacak olursak aşkın en bayağı ve en yaygın biçimi budur zaten. Şöyle ki narsisistik bir kimse başka bir narsisistik bulur ve onunla arasında yaptığı sözleşmeye 'aşk' adını verebilir. "Önce güvenlik sonra aşk!" sloganıyla hareket eden, narsisistik ve egoist aşk anlayışına karşı alternatifler geliştirilebilir. Öncelikle şu unutulmamalıdır: Aşk farklıdır. Uniformel, tekbiçimli aşka karşı "aşk farklıdır!" demeye cesaret gösterilebilir. Her aşk kendisine özgüdür. Aşk konusunda *status quocu* olunmamalıdır. Şair Arthur Rimbaud'nun dediği gibi "aşk yeniden icat etmeyi gerektirir."³ Aşk'a ilişkin olarak tüketim kültürünün salgıladığı korkunun kaynağı

³ Arthur Rimbaud'nun *A Season in Hell, Hallucinations 1.* başlıklı şiirinden bu cümleyi Badiou *Aşka Övgü* adlı kitabının başında epigram olarak aktarır. Bkz. Badiou, 2012.

"güvenlik ve konfora karşı risk ve macera yeniden icat edilmelidir." (Badiou, 2012: 11) Aşk uğruna bu çabaya değer, çünkü "aşk yaşamda kalmanın farklı bir yolunu icat eder." (Badiou, 2012: 33)

Günümüzün aşk modasına karşı en çarpıcı alternatifi yapısalcı psikanalist Jacques Lacan (1901-1981) önerir. Herkesin aşk adına 'cinsel ilişki'den söz ettiği bir zamanda Lacan 'cinsel ilişki' diye bir şeyin var olmadığını söyler. "Eğer cinsellikte cinsel ilişki yoksa, aşk cinsel ilişkinin mevcut olmayışını dolduran şeydir." (Badiou, 2012: 18) Lacan'a göre "haz her zaman senin hazzındır. Cinsellik birleştirmez, ayırır. Çıplak olmanız olgusu ve başkasına yüklediğiniz şey bir imge, hayali bir tasarımlamadır. Gerçek olan şey hazzın sizi başkasından uzaklara, çok uzaklara, alıp götürüyor olmasıdır. Gerçek olan şey narsistik olandır, bağlayıcı olan şey hayali olandır. Böylece cinsel ilişki diye bir şey yoktur." (Badiou, 2012: 18) Bugün cinsellik hakkındaki şeylerin çoğunun 'ilişki'den çok pornografi olmasının nedeni budur. Aşkın 'bütünlük'ten değil 'eksiklik'ten kaynaklandığını biraz önce Sokrates de söylemişti. Narsistik kimse kendi imgesini seven kimsedir, böyle bir kimse için 'ilişki' yoktur. İlişki yalnızca sürekli bir yaklaşım çabasında var olabilir, çünkü "aşkta birey kendisinin, narsistik olanın ötesine geçer." (Badiou, 2012: 19) Aşk etikle ilişkilendirilecek ise bu ancak 'ötekinin deneyimi' üzerinden yapılmalıdır. "Aşk, farklılıkla nasıl ilgileceğini bilen ve bu etkinliği yaratıcı hale getiren iki kişi hakkındadır." (Badiou, 2012: 54) Aşk bir kimsenin kendisini dönüştürdüğü ve değişimi en hızlı şekilde gerçekleştirdiği imkandır, çünkü aşık bir kimse bencillikten çıkar, bu kimse önceki kendisiyle değil aşkı yaşadığı kimse ya da şeyle birlikteliğe çaba harcar.

Aşk dönüştürücü bir güçtür, işte bu nedenle Phaidros her bir kimsenin içinde bir tanrının, Eros'un var olduğunu söylüyordu. (180b) Aşık bunu bilir. Her zaman aşık ve sevgili arasında bir ayırım vardır. Ne aşığın sevgiliyi kendisi gibi görmesi ne de sevgilinin aşığa istediği karşılığı vermesi mümkündür. Pausanias'ın dediği gibi aşk bunun farkına varana kadar devam eden bir oyundur. Öyle olmasaydı aşk yalnızca bir tane olurdu, geride kalmazdı, dahası hiç bitmezdi. Durumun böyle olmadığını bitmiş bir aşka, aşk adını bile yakıştıramadığımızdan biliyoruz.

Alternatif aşk modelimizi daha iyi anlayabilmek için birbirine zıt, ancak Badiou'nun günün aşk modasında birleşmiş gördüğü iki aşk anlayışına bakalım: Bir tarafta Schopenhauer diğer tarafta ise Kierkegaard. Schopenhauer aşk karşıtı bir felsefenin baş temsilcisidir. "Schopenhauer, aşk için bir tutku besledikleri ve böylece aslında değersiz olan insan soyunu ebedileştirmeyi olanaklı kıldıkları için kadınları asla affetmeyecektir." (Badiou, 2012: 13) Schopenhauer'in baş temsilcisi olduğu aşk karşıtı bir felsefe anlayışının tam karşı kutbunda "aşkı öznel deneyimin en yüksek seviyelerine dönüştüren" (Badiou, 2012: 13) Kierkegaard bulunur. Kierkegaard'a göre varoluşun seviyeleri vardır. "Estetik seviyede aşk boş/beyhude baştan çıkarma ve yineleme deneyimidir." (Badiou, 2012: 13) Bu estetik aşamadaki kimseyi sürükleyen şey yalnızca haz bencilligidir. Bir üst aşama olan "etik seviyede, aşk samimidir ve kendi ciddiyetini göstererek kanıtlar." (Badiou, 2012: 14) Bu, Kierkegaard'ın Tanrı dediği mutlak olana doğru dönmüş ebedi bağlılıktır. Kierkegaard evlilik yoluyla ebedi bağlılığın mutlak değerini insana ciro eder, ancak bu mutlak değer Tanrı'ya dayandırıldığı için aşk asla tahsil edilemeyen karşılıksız bir senete dönüştürülür. Böyle bir ortamda aşk hayali ticaret bataklığında sahtekarlaşır, yalnızca şiddetle tahsil edilebilir hale gelir. Oysa aşk ne bir tanrıyı garantör kabul edebilir ne de tanrılardan bir beklenti içinde mümkün olabilir. Kierkegaard'ın Tanrı'ya dayandırarak insana ciro ettiği böyle bir aşka tanrılar bile güler. Böylece Kierkegaard'ın aşkı estetik seviyede başlayıp insan-dışı bir seviyede sonlanır. Kierkegaard aşk hakkında bunları düşündü ve sevgilisi Régina'yla olan aşkında bu seviyelerin hepsini sırayla yaşadı. Biliyoruz ki insanın kendisine acımasının sonucu dindir. Filozoftan çok dinci bir yazar olan Kierkegaard kendi aşkını bile Tanrı'ya dayandırarak sevgilisine ve kendisine acıya acıya tüketti yaşamını. Yazık Kierkegaard'a. Yazık Kierkegaard'a çünkü Tanrı aşk hakkında ne diyebilir ki? Eğer iyi bir Tanrı'ysa, en fazla "birbirinizi sevin!" diyebilir. "Birbirinizi sevin!" sözü bir emirdir. Bir emir kipiyle aşk hakkında konuşmanın bir yararı yoktur. Öyle olsaydı aşk yalnızca komutanlarla askerleri arasında gerçekleşirdi. Üstelik emire dayandırılan eylemler 'iyi' olsaydı, böyle bir aşkın hep mutlulukla sonuçlanması gerekirdi ve böylece, örneğin kralın aziz dostu Thomas More öldüğünde kafası omuzlarının üzerinde yer almış olurdu, ancak öyle olmadı.

Bir kimse ne zaman, olmak istediği bir kimse olur? Sevdiği ve sevgisini gösterebildiği, sevgisini yaşayabildiği sürece. Eros bir kimseye "İşte ben böyle olmalıyım!" dedirten bir güç. Ancak, bir kimsenin nasıl bir kimse olması gerektiği, başka kimselere bir öneri olarak söylenebilir mi? *Symposion*'un başında Agathon'un hizmetçilere emir şeklinde yaptığı bir öneri epey gülünçtür. Agathon şöyle diyor: "Haydi uşaklar, [...] beni ve şu diğer konukları yemeğe kendiniz davet etmiş gibi hizmet edin de övelim sizi." (Platon, 2007: 33, 175b) Pausanias'ın dediği gibi aşk övgüye değer bir 'gönüllü kölelik'tir (184c), çünkü o yüreğine yerleştiği bir kimseyi sevdiğine, kendi evinde onu ağırlayan bir ev sahibi gibi hizmet ettirir. Ancak bunu söylerken Agathon'un aşkın aynı zamanda zora gelmez bir güç olduğu sözü unutulmamalıdır. Bu sözü ancak Diotima anlaşılır hale getirmişti, çünkü ona göre aşk sevgiliyle değil aşık olan kimseyle ilgili bir şeydir. Hiç kimseyi sevmeye zorlayamayız. Böyle bir şey aşk değil 'tecavüz' olur. Bir kimsenin içindeki sevgi zora tabi olamaz. Eros'u zorlayamayız, Agathon'un dediği gibi o özgürdür. Bugün Aşk'la ilgili *best seller* kitapların çoğunluğu onun nasıl yönetilmesi, sevginin nasıl elde edileceği hakkındadır. Oysa bu konuda bir tatbikat mümkün değildir. Aşk konusunda bir eğitim arayışı, örneğin Tarkovsky'e "yönetmen olmak için hangi kursa gittin?" sorusunu yöneltmek kadar aptalca olacaktır. Sokrates'in düşündürdüğü gibi Eros'un yalnızca deneyimi olabilir. Bir Aşk deneyiminin diğerine öğreteceği bir şey de yoktur.

Günümüzün narsistik aşk modasının "önce güvenlik sonra aşk!" sloganına bir alternatif de aşkta 'karşılaşma'nın önemidir. Karşılaşma ve başlangıç aşkta aynı şey olur. Aşk'ı bir gözünüzün önüne getirin, onun başlangıç noktasında durduğunu göreceksiniz. Üstelik aşkın başlangıcı onun bitişinde daha çok düşünülmez mi? İşte aşk ve felsefenin buluştuğu yer burasıdır, çünkü felsefe yapmak ve aşk bir başlangıç meselesidir. Aşk ve felsefe bir başlangıç arayışı, o başlangıçta durabilme ve orada derinleşme meselesidir. Bu olay karşılaşmayla başlar. Platon'un yazılarının ortak özelliklerinden birinin, bir kimsenin bir diğer kimseyle karşılaşması ve onu durdurmasıyla başlaması rastgele bir kurgu değildir. Felsefe ve aşk 'karşılaşma'da bir başlangıç yaratır, böylece Sokrates'e göre Aşk'ı bir başlangıç noktası almayan bir kimse felsefenin ne olduğunu asla anlamayacaktır. *Symposion*'u anlamak isteyen biri de orada geçen olayların başına gitmelidir. Apollodoros Dost'a ve yanındakilere, Aristodemos'un Apollodoros'a anlattığı ve Sokrates'in onayladığı gibi "başından itibaren anlatmaya çalışayım" der. İşte felsefe yapmak ya da felsefe yapanların ne yapıyor olduğunu anlatmak, konunun başına gitmek ve "başından itibaren anlatmaya çalışma"ktır. (Platon, 2007: 27, 174a) Aşkta söz eden böyle bir yazıda konuyu saptırıp yine felsefeye getirdiği için okuyucu yazara kızmakta haklıdır, ancak bu sapmanın sorumlusu Sokrates'tir. *Symposion*'dan sonra *Devlet* kitabında Sokrates konuyu bunun tam tersi bir yönde saptırır. Badiou'nun farkına vararak dikkatimizi çekmeye değer gördüğü gibi *Devlet*'in V. kitabında Sokrates gerçek filozofun tanımını vermeye başlar sonra aniden konuyu değiştirir, şöyle der: "Bir aşk nesnesinden söz ettiğimizde, bir aşkın o nesneyi kendi bütünlüğü içinde sevdiğini varsayalım. Onun aşkı için nesnenin sadece bir parçasını seçip diğerini reddetmeye izin vermeyiz." Sokrates'in bu cümlesine şaşırarak bakan genç şöyle der: "Sevgili Sokrates, konuyu aşk hakkındaki bu saptırışınla filozofun tanımı arasındaki bağlantı nedir?" Sokrates cevaplar: "Başlangıç noktası olarak aşkı almayan bir kimse felsefenin ne olduğunu asla keşfedemeyecektir." (Aktarılan yer: Badiou, 2012: 93) Sokrates'in felsefeyi aşk olarak tanımlamasının özeti Portekizli şair Fernando Pessoa'nın (1888-1935) "aşk bir düşüncedir" sözüdür. (Badiou, 2012: 87) Bu söz dünyevi, duyuşal olandan uzaklaştırıcı değil, aksine yaşama bağlayıcı bir düşüncedir.

Yukarda gösterildiği gibi, bir başlangıç yaratma gücüyle felsefe ve aşk kural tanımazlar, sınırları bozarlar. Bunlar hiç beklenmedik bir anda olup biter. Hatta, bu karşılaşma düşman taraflar arasında olduğunda aşk daha dramatik, daha ilgi çekici hale gelir. Örneğin Homeros'un *İlyada*'sındaki tüm olayların nedeni Paris ve Helen arasındaki aşk, Sophokles'in *Antigone* tragedyasındaki Antigone ve Haimon arasındaki aşk ya da Shakespeare'in *En Mükemmel ve En Acıklı Tragedya* üst başlığı altında Romeo ve Juliet arasındaki aşk. Bu farklı aşkların tümü düşman tarafların karşılaşmasından doğar. Bu nedenle aşkın devrimci rolü küçümsenmemelidir. Aşk güvenli değil, aksine şiddetli varoluşsal bunalımın, krizin önemli bir kaynağıdır.

Aşk, bir kimsenin kendisine onun var olduğunu hissettiren ve onun daha fazla var olmasını sağlayan şeydir. Aşkı çoğalttıkça, farklılaştırdıkça yaşıyoruz. Ancak kendimizi aşka bıraktığımızda,

yönetimimizden memnun oluyoruz. Aşk iradedir. Bir şeyle, bir kimseyle uyumunuzu sağlar, sahiplenir ve sahiplenilirsiniz, her şeyinizi ansızın elinizden alabilir ve birçok şeyi de ansızın sizin yapabilir. Aşk bir kimsenin yaşamını dönüştürmede çok güçlü bir etkidir, çünkü bunu yanlış buluyor olsak bile aşk için ölenleri ve cinayet işleyenleri çok sık duyuyoruz. Eğer kendinizi ya da başka birini öldürmek istemiyorsanız güven ve konfor içinde bekleyen biri olmaktan çok isyankar, devrimci bir kimse olunmalıdır. Aşk kendisini şelalelerin altında ya da çiçek bahçesinde kurmaz, onun çelişkilerle ve dönüşümlerle dolu kendi gündemi vardır.

Aşka polisiye bir dedektiflikle yaklaşacak olursak aşkın iki olay mahali, iki sahnesi vardır. Hayatımızdaki aşk oyunu kendisini aynı anda, "iki sahne"de (two scene) sergiler. (Badiou, 2012: 29) Aşk oyunu bir kere başlayınca, bu, hayatta kalma ya da hayatını tümüyle değiştirme meselesi olur. O nedenle, bu oyunun araçları olan sözcükler, görünüş ve zaman tehlikeli hale gelir. Neyi nasıl söyleyeceğimiz, nasıl görüneceğimiz ve tüm bu eylemleri ne zaman, hangi sırayla yapacağımız başımıza bela olur. Aşk ifadesinin yükü ağırdır, çünkü onun bedeli sonsuzluktur. "Seni seviyorum" sözünün anlamı "seni her zaman seveceğim"dir. Bu sözün içinde yüreğinizle birlikte zamanınızı da verirsiniz. Gerçekte hiçbir şey alıp vermiş olmazsınız, yalnızca mutlu olursunuz. Bu mutluluk verir, çünkü nihayet ebediliği barındırabilen bir zaman türü icat etmiş olursunuz. Aşk sahnelerinde, içinde olduğunuz ve etrafınızda duran ancak daha önce olmayan şeyler var olur. Kirpik hareketleriniz aşk oyunu sahnelerinizin açılıp kapanan ağır perdelerine dönüşür. Daha önce haberinizin bile olmadığı bu şeyler biçimlendirilmeye, saklanmaya ve korunmaya değer hale gelir. Aşk, işte bu şekilde, nesnelere kendi avatarına dönüştürür. Şeylerin öncekinden daha anlamlı ve canlı hale gelmesinin nedeni, onları kendisi uğruna devinime sokan bir gücün hayatımızda cisimleşmiş olmasıdır. Hayatımızdaki şeyler ilk defa gerçekten bizim için örgütlenir. Artık örgütlü yaşarız, çünkü aşk örgütlenmektir. Avatar aşk modeli adını vereceğim bu alternatif aşk anlayışı aşkın etik boyutunu anlaşılır hale getirir, güzelliğin iyinin bir sembolüne dönüştürülmesi kabul edilir hale gelir.

Sonuç

Aşk hakkında felsefe yaparken çoğu zaman kendimizi varoluşumuzun derinlerinden, dipten, dibe batmaktan, derine inmekten söz ederken buluyoruz. Varoluşumuzun derinleri ya da dip denilen yer varoluşumuz için bir dönüşümün ve yeni bir şeyin, başka bir şeyin bize katıldığı alandır. Orada deli gibi bir şey inşa etme eylemi içindeyiz. Bir kimsenin dünyası, en derinde duran üzerine dikilidir. Ancak o kimse çoğu zaman orada değildir, iş başında bizzat kendisi bulunmaz. Peki, derinlerde çalışanlar kimlerdir? Orada bildik kural ve yasalarla düzenlenemeyen varlığımızı etkileyenler kimlerdir? Sokrates'in aktardığı Diotima'nın düşüncelerine göre yokluktan varlığa geçmenin nedeni olan "meydana getirme, oluşturma" denilen şey meydana getirci, oluşturuca olan "sanatlar"a (Gr. technai) dayanarak 'ustalar' (Gr. demiourgoi), 'sanatçılar' tarafından gerçekleştirilir. (Platon, 2007: 136, 205c) Tek tek farklı adlarla birbirlerinden ayrılan meydana getirmelerin, oluşturmaların, başka bir deyişle, sanatların bütünü'nün adı 'şii'r'dir (Gr. poiesis). Meydana getirmenin "bu türüne sahip olan kimseler şairlerdir [Gr. poietai]." (Platon, 2007: 137, 205c) Sevginin kendisinin olduğu gibi genel olarak sevginin ve özel olarak seviyor olmanın ifadesi de çok çeşitlidir. Bunun alışıldık bir ifadesi vardır: Seven sevdiğine neler yapmaz ki! Eryksimakhos bir kimseye sağlık konusunda nasıl olması ve ne yapması gerektiğini söylediğinde bu gayet olumlu karşılıyor ve buna yetkili olduğu kabul ediliyor. Ancak konu aşk olunca, Eryksimakhos böyle bir konuşmanın ikna edici, öğretici değil yalnızca 'avutucu' olabileceğini, üzerinde hiç durmaksızın söyleyip geçiyor: "Birbirimizi avutalım bugün. Eğer isterseniz öneriyim size ne tür konuşmalarla avunacağımızı." (Platon, 2007: 39, 176e) Eryksimakhos'un aksine Sokrates 'aşk' konusunda nihai olarak avutucu bir tutum içinde kalmak istemez. Sokrates aşk konusunun deneyim dünyasıyla, pratik yaşamla doğrudan ilgisini gösteriyor. Sokrates'ten sonra yaşayan kimseler olarak, aşk konusunda kendimize ve birbirimize her şeye rağmen şunu diyebiliriz: En azından Sokrates gibi yapabilirsin!

Tamam aşkı seviyoruz, başkalarının bizi sevmesini de seviyoruz, ancak unutmayalım, bunların hepsi kendi durumumuzla ilgili. Sokrates'in düşüncelerinin amacı cesaret kırmak değil, tam aksine aşka cesaretlendirmektir. Tam da bu nedenle, aşkı görmezden gelmek, küçümsemek, zorlamak ya da kendi

haline bırakmak bir kimseyi daha iyi yapmayacaktır. Sokrates'in sözü bu konuda düşünenleri cesaretlendirebilir: "Hakkında bir şey bildiğimi her zaman söylediğim tek şey aşktır." (Plato, 1997: 8, 177e) Aşk, hakkında "bildiğim tek şeydir" diyen bir Sokrates'e realist denilebilir mi? Bunu tekrar düşünmemiz gerektiği kanısındayım. Görüyoruz ki aşk didaktik değildir. Bu konuda realist olamayız, çünkü duygu bir örnek, ideal ya da referans kabul etmiyor. Aristodemos'a yaptığı gibi (174a) Sokrates, Aşk'a, başka bir deyişle, haberdar edilmeye gerek olmayan bir davete gitmemiz için bizi cesaretlendiriyor. Bunun tersi doğru olsaydı, peşinden gidilecek bir örneği olsaydı aşkın, son şiir yazılmış, son sanat yapıtı yaratılmış olurdu. Bu nedenle aşkın takip edilecek bir modası olamaz. Aşk konusundaki güvenlikçi, konformist, narsisistik ve realist tutuma karşı şunu deme cesareti göstermeliyiz: Bizim aşkımız hepsinden daha iyi olabilir.

KAYNAKÇA:

- Badiou, Alain & Truong, Nicolas (2012) *In Praise of Love*. Tr. by Peter Bush. Glasgow: Bell & Bain Ltd.
Beckett, Samuel (1961) *Happy Days*. New York: Grove Press Inc.
Heidegger, Martin (1990) *Nedir Bu Felsefe?* Çev. Dürrin Tunç. İstanbul: Logos Yay.
Plato (1997) *Symposium and the death of Socrates*. Tr. by Tom Griffith, intr. by Jane O'Grady. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.
Platon (2007) *Symposion*. Çev. Eyüp Çoraklı. İstanbul: Kabalcı Yay.
Plato (2011) *Three Dialogues: Protagoras, Philebus, and Gorgias*. Tr. by Benjamin Jowett. New York: Cosimo.